

építését. Ez a templom, valamint az egész Tabán 1810 szeptember 5-én egy rettenetes tűzvész alkalmával elpusztult. Hatszáz ház égett akkor le a Gellérthegytől a mai Lánchídon túl a kapucínusok kolostoráig. A tűz úgy keletkezett, hogy egy kádármester boroshordót kőezett, s a nagy szél kikapta a szikrát. Egy nagy bádogtáblán ékes német szóval le van írva a tűzvész egész lefolyása a Szarvaster Gellérthegy felőli első sarokházának erkélyén, egy másikon pedig az, hogy József nádor építtette újra.

Butorozott szoba a Gellérthegyen

Kíváncsi vagyok, hogy járhatta végig Schams a beépített részek határát. A Gellérthegy melletti egykori házsört másképp meg nem kerülheti az ember, mintha keresztül mászik az egész meredek Gellérthegyen, így azonban alig futja ki a jelzett két és félórás idő. A Gellérthegy csúcsán ma a eitadella van, hajdanában a rómaiaknak valami őrtornya volt, később a törököknek szintén, majd Budavár 1686-iki ostroma alkalmával a broadalmi sereg védműveket rögtönzött ide, azután az egyetem csillagvizsgáló tornya állt itt. 1848-ban a lelkes pesti és budai polgárság vonult fel váraesot építeni, ebből az osztrák kormány csináltatott egy hatalmas erősséget Pest főkezentartására, ezt a katonai kincstártól a főváros a kiállítás alkalmával megváltotta, részleges lebontásokkal katonai céira alkalmatlanná tette, aztán rendőresaládokat helyezett el benne. Most is laknak az óriási komor szürke épületekben, legalábbis gyereket látok ki-be szaladgálni, egynéhány — lórésen függöny lebeg. A háború előtt vígan mászkálhattunk a körfalak tetején, ma kapuval zárták le, mert állítólag az ántant-bizottság szikratávíró-állomását ide rendezték be. A Citadellától a befásított hegyoldalon ferony irányában leaszva, csakhamar elérjük a nem is olyan régen lebontott

néhány utca helyét. Schams szerint nem is neveztek utcáknak az itt szélséyesen a hegyhez ragasztott fecskéfészkeket, — jórészt sváb szőlőkapások házikóit, — hanem csak mint hársorokat számozták. A Gellért-szobor felállítására alkalmával a kilencszázas évek elején bontották le őket. Husz évvel ezelőtt még itt laktam a Felsőgellérthegyi sor 15-ös szám alatt, negyedévenként tizenöt forint bér ellenében egy üres szobában, melyet egy nyolcforintos ágygal, egy egyforintos asztallal és két egykoronás székekkel olyan fejedelmileg bebutoroztam, hogy soha ki nem fogytam a vendégekből. Azért is kellett az első negyedév után félreessőbb vidékre, a Koronaherceg-utca 4 alá költözni.

Fürdés két krajcárért

Az 1810. évi tűzvész különben városrendészeti szempontból nagy haszonnal járt, vallja be Schams, mert utána rendeztebb építkeztek, sőt négy egyenes utcát is lehetett nyitni. A Fő-utca a királyi palotából a várkapun át vezetett le a Rudas-fürdőig, belezakadt a Dunaparton a vízvárosi Fő-utca meghosszabbításaként kiépített Új-utca, azonkívül egyik felment a Kálvária felé, a negyediknek helyét nem határozza meg. Szóval a mai Attilakörút, Döbrentei-utca és Hadnagy-utca ilyen körülmények közt születtek meg.

A Rác-fürdő mostani helyén megvolt akkor is. A felette húzódó kis rosszhírű utcát szintén nemrég, a rendezéskor rombolták le. A fürdőt akkor Új-fürdőnek nevezték. Volt egy közös medencéje és nyolc kőfülkéje. A közös fürdő ára két krajcár volt, a kádfürdő 12 és 24 kraicár. Idegenek elszállásolására a tulaj-

donos három külön szobával rendelkezett. A fürdő előtt kanyargott le a ma már elfünt vagy beboltosított kis hegy-patakok, melyen át kőhid vezetett. A Rác-fürdőt már Mátyás király korában használták, akkor Királyfürdőnek nevezték és kertekkel volt körülveve. Sokkal különb volt a mai Erzsébethid budai végétől baira eső Rudasfürdő, németül Bruckbad, melyet 1556-ban Musztafa basa épített fel és a fürdő egyrésze maig is még abban az állapotban van. Buda visszafoglalása után I. Lipót király Nünér tanácsosnak ajándékozta, akitől a város megváltotta és kiépíttette. De drága is volt ez a diszes fürdő, mert 32 krajcártól egy forintig változott a kádak ára, a bérlő pedig évi 33.000 forint bért fizetett. A teljesség kedvéért megemlíthetem, hogy a Gellérthegyi barlang alatt, szorosban a sziklához ragasztva állott Sárosfürdőben (Blocksbad) szintén egy közös három kő- és nyolc kádfürdő volt, de bár mindössze két krajcár volt a fürdődíj, Schams ur óva int az ur közönséget, hogy ide ne tévedjen, mert mindenféle nő- és férfisöpredék ide szokott rossz időben huzódni: két krajcárért egész nap élhetnek a meleg vízben.

Bizonyosan a Tabán sem nyult akkor annyira fel, mint ma. Legalábbis az 1786-ban nyitott régi temető messze kívül volt a városban. A Csénd-utca és Csörss-utca közt szabad tér ma ez a temető, gyermekek birkóznak és hancuroznak a sirokon, igen sok sírkő fel is van döntve,

némelyik összetörve, szóval dühöng a kegyelet. Csak a háború óta tart ez az állapot, addig drótsövénnyel volt elkerítve. A temető alsó fele a szerbeké lehetett, mert a feliratok jórésze cirillbetűs és minden név -icsben végződik. Van köztük különben egy Panajoti Konstantin nevű görög is. Odább csupa német felirat, elvétve egy-egy magyar. A sírkövek annyira megkoptak, hogy alig lehet a régebbieket kibetűzni. 1825 előttről való felírást nem is találtam. Nagyobb sírhelye van magyar emlékkövekkel a nemes Csekeő-familiának; a Drasche-féle téglagyár volt régen az övé. Egy fektetve elhelyezett nagy kőlap felirata latin. Lenhossék Mihály helytartótanácsi konziliárius nyugszik alatta 1840 óta. A temető két kapujára csak a múlt század közepéről való. Sajátságos neveket olvashat az ember a sírköveken. Egy német felirat szerint egyik sírban *Papulorum* Rozália nyugszik; *gyászold* férje ötvenegy évvel élte túl.

Legodói Tótfalu

A temetőből visszajövet a Csakó-utca, Tigris-utca át átvágok a Naphegyen egyenesen a Krisztina-téri plébániának. A Naphegynek ez a része ma is meglehetősen üres, száz évvel ezelőtt aligha volt egy ház is rajta. Aljában azonban a koronászárnyas vidékén feküdt a középkorban egy Logod nevű falu. Ma már csak egy utca őrzi emlékét. A Naphegy alatt volt a budai külvárosok legnagyobb látnivalója Schams idejében a Horvát, aelőtt Nicsky gróf keré. Egész himnuszosok zeng róla: Északi végén gyönyörű kőfalak volt. lelebb narancs- és citromli-

cs. 23. s

getek, azután francia park és angol kert. Közepén folyt át a kövek közé szorított *Ördögárok*. A kert terjedelme tizen-négy hold, csak az a kár, hogy magas kőfallal van kerítve, így a járókelők nem gyönyörködhetnek benne. De legalább a tabáni lacipecsenyések zsirszaga sem száll úgy be. A tabáni asszonyok sátraikkal az utókat, tereket mindenütt megszállották. A nagy tűz után azonban szabadságban már nem süthették árúkat. A *Horváth-kert* egy része máig is megvan, régen azonban kiragott a *Vérmező*ig. A kert fala mellett vezet a *Várhegy* alatti alagútba az út s ezen a végén van ma a krisztinavárosi nyáriszinkőr.

Régen *Székesfejérvári-völgynek* neveztek az *Ördögárok* vidékét, *Albert* szász-tescheni herceg elhalt felesége nevére kaptá a Krisztinavölgy elnevezést s ebből származott a *Krisztinaváros* név. Mai plébániatemplomát *Francis Péter* budai kéményseprőmester építette saját költségén. A templom háta mögött folytatott utamat a Déli vasút mostani állomása felé. Lássuk, mit tud erről Schams! A mai Karácsonyi palota mellett egy esőerdész patak kanyarog le, melynek homokos partján kellemesen lehet pihenni. A pihenés rám férne, de a esőerdész patak ma büzhödt árok, mely embermagas bürök közt folyik le a Krisztina-körút két földszintes háza közt egy csatornán az *Ördögárok*ba. A Déli vasút állomása helyén pedig régen katonai temető volt. Még régebben, a török időben,

erdőborította az innen emelkedni kezdő *Orbán-, Márton-, Isten- és Kis-Szabó-hegyet*, egyetlen látogatott része pedig a zsidó- és török temető volt a mai *Mészáros-utca* két oldalán. A török temető a Naphegyre húzódott fel, ez később *Nyárshegynek* is hívták, mert egy *Fink* Konrad nevű áruló német hadnagyot itt húztak nyársba. A Déli vasuton túl néhány keresztutca a nemrég alapított szépfekvésű bíról és ügyészi telepre vezet, ez alatt pedig a *Városmajor* terebélyes fái alatt vidám gyerekhad nyargalászik. Itt is temető volt egyideig; 1724-ben Daun gróf katonai parancsnok a temető szélén majort építtetett és gazdálkodni kezdett, majd az egyetem fűvészkertjét rendezték be ide, de 1784-ben II. József fákkal beültette és mulatóhelyül a városnak visszaadta. Régebben május elsejét itt ünnepelték a budaiak olyan vígsággal, mint a pestiek a Városligetben. A közepkorban pedig ezen a tájon a Fogaskerekű végállomása és az Uj Szent János-kórház körül terült el egy *Tótfalu* nevű község. Utja elég népes volt, mert az óriási pálosrendi kolostorba, mely a Hárshegy nyergén feküdt, állandóan jöttek-mentek az emberek.

Gagyf Jenő